

win is met vergenoeging en een belofte heeft voor het tegenwoordige evenzeer als voor het toekomstige leven. Daarom, darf hij te genieten van de vreugde, die God in Zijn mildheid hem boven het dagelijksch brood bereidt. Daarom ook geeft hij zijn kinderen de gelegenheid om te spelen en leeft hij er van harte in mee. Hij ziet van hoe groote beteekenis dat spel der kleinen is. Hij erkent in hun streven om wat te maken en wat te verzinnen den scheppingsdrang, door God in den mensch gelegd, toen Hij hem schiep naar Zijn eigen beeld. Hij merkt het nu op, hoe die kinderlijke spelen meewerken om ze te vormen voor hun bestemming in het leven, hoe ze een machtig en liefelijk middel in Gods hand zijn om Zijn kleine menschenkinderen op te voeden. Het spel hebben wij groote menschen, wij ouders, wij opvoeders niet uitgevonden, maar Hij, die alleen de Paedagoog van het menschelek geslacht is.

Let eens op dat lief tafereeltje, daar in een hoek van de huiskamer. Een groep meisjes, uw dochtertjes mischien, met een paar vriendinnetjes, spelen met poppen. Geduld! ze zullen het heele menscheleke leven voor u in beeld brengen. Ze hebben gelukkig een wieg, een tafeltje, om op tijd te kunnen dineeren, stoeltjes om deftig visite te ontvangen, wat meubilair om de school voor te stellen; een broertje wil zich allicht laten overhalen om voor dominee te spelen, want de kindertjes moeten toch gedoopt en bepreekt; later wordt hij nog eens geroepen om, met een lorgnet op den neus, dokter voor te stellen, voor het denkbare geval, dat een der poppenkinderen typhus of zoo mocht krijgen en — mocht het ergste geschieden, — dan mag broer als aanspreker voor de uitvaart zorgen.

Wat hebben die kinderoogen toch scherp naar uw doen, o grooteren, gekeken en wat hebben ze goed uw woorden beluisterd en onthouden! Zoo zullen zich uit die beurtelings schaterlachende en zeer ernstig kijkende meisjes onze toekomstige moeders ontwikkelen.

En als Michielje De Ruyter aan het Vlissingse strand oorlogje speelt en den vijand met bloede koppen doet afdeinen, geloof ge dan met mij niet, dat toen reeds in beginsel de vierdaagse zeeslag ten gunste van ons lieve vaderland werd beslist?

De Heiland zelf verachtte het spel der kleinen niet. Dat kunt ge hooren, als ge luistert naar het verwijt, dat Hij den oversten van Israël in het gelaat slingert. Ze gelijken, zegt Hij, op die luike kinderen, die er altijd op uit zijn, het spel hunner makkers te verstoren. Nu eens hebben de kinnadjes besloten om begrafenisse te spelen, maar den zwartgalligen spelbrekers is dit niet naar den

zin. Ze zeggen: ach, wat heb je daar nu aan! en ze doen het spel mislukken. — Nu, bruijloftje dan! — Maar ook dat kan geen genade in hun oogen vinden.

Op de oversten des volks is toepasselijk: „Wij hebben u op de fluit gespeeld, maar gij hebt niet gedanst, wij hebben u klagliederen gezongen, en gij hebt niet geweend. Johannes is gekomen noch etende, noch drinkende en gij zegt: hij heeft den duivel, de Zoon des Menschen is gekomen, etende en drinkende en gij zegt: ziedaar een mensch, die een vraat en een wijnzuijer is, een vriend van tollenaars en zondaren”.

De menscheleke natuur lijdt onder den ernst des levens als gevolg van de verwoestingen, die de zonde over lichaam en ziel en over alle levensverhoudingen bracht. De zorgen en rampen des levens drukken haar neer, doen schade aan hoofd en hart, dopen den mensch in zwaarmoedigheid en veroorzaken het lange zenuwlijden. Het medicijn nu daartegen wordt vaak gevonden in het gezonde spel. Het is daarom voor jong en oud gewenscht, dat er elken dag enkele uren bestemd worden voor lichaamsbeweging en een vrijere oefening van den geest. En aanbeveling verdienen kegelspel, kaatsen, kolven, hoogschieten, biljarten (niet in een café), paardrijden, loopen, zwemmen, roeien, fietsen, schaatsrijden, balspelen en dergelijke. Dan ook dam- en schaakspel. Nog hooger genieting schenken muziek en lectuur.

Amsterdam.

H. WARNINK.

ZENDING EN EVANGELISATIE.

Een en ander.

Het gevaar van subsidie.

„De Macedonier” van Juni bevat een noodkreet van dr Pruis, miss. arts in Indië, waarop wij afzonderlijk de aandacht wenschen te vestigen; het artikel is te belangrijk om in de boek aankondiging af te doen.

Onze Gereformeerde zending heeft, gelijk men weet, behalve den hoofddienst ook hulpdiensten, en onder deze neemt de medische dienst een zeer belangrijke plaats in. Dr Scheurer heeft met zijn Petronella-hospitaal baan gebroken; en sinds dien tijd zijn langzamerhand op bijna alle terreinen van onze zending zendingshospitalen geopend.

Over het gezegde resultaat dier ziekenhuizen wordt verschillend geoordeeld. Sommigen achten ze beslist noodzakelijk om de zending ingang te doen vinden; men komt in het hospitaal in directe aanraking met het volk, geneest het lichaam, wint

het vertrouwen en nadert zoo het hart van den Javanen. Het is wel buiten twiifel, dat in de hospitalen sommige Javanen den Christus hebben mogen vinden. Daarbij moet niet vergeten, dat er van die hospitalen als zoodanig reeds een prediking uitgaat van het Christendom in de praktijk, van de christelijke liefde. Daarom hebben de hospitalen de sympathie van onze kerken, en middelen en bijmeedigheid wordt ervoor geofferd.

Er zijn er echter ook, die meenen, dat de vrucht van den medischen dienst voor het zendingswerk betrekkelijk gering is, en tegen de ontzaglijk hooge kosten niet opweegt; zij oordeelen, dat de duizenden, voor de hospitalen benoodigd, beter voor den hoofddienst kunnen worden besteed.

De medische dienst is de liefde van onze kerken waard. De zegen, door de zendingshospitalen verspreid, is veel grooter dan in gevallen is aan te wijzen; met den schooldienst en zoo veel meer, bereidt het den weg tot het hart van het Javaansche volk.

Het groote bezwaar zit in de enorm hooge kosten; de hospitaaldienst verslindt tienduizenden. Natuurlijk is de zending alleen niet bij machte in de kosten te voorzien; er is een algemeen belang in het spel, en de regering heeft dit gewaardeerd door het geven van groote subsidie. Gelijk het echter altijd gaat, bij het geven van het geld komt het stellen van voorwaarden. Hoe meer geld, hoe meer voorwaarden. Steeds hebben de kerken aangevraagd op al maar hooger subsidies, en de regering kwam met al strenger eischen. Dit is nu zoo geworden, dat dr Pruis, indertijd opvolger van dr Scheurer in het hospitaal te Djoeja, schrijft onder den titel: „Onze zendingshospitalen in gevaar”.

Wanneer een man als dr Pruis aan de noodklok trekt, is er gevaar, en wij hoorden een zendeling zeggen: het is zelfs nog erger dan dr Pruis het voorstelt! Onze zendende kerken zullen ongetwijfeld naar het woord van dr Pruis luisteren.

Het gevaar nu zoekt dr Pruis in den drang der regering, dat de dusgenaamde „rechtbehouders”, haar ambtenaren, voorkeur genieten, welke ambtenaren het karakter van het hospitaal bederven en ook neutraliteit gaan eischen. En nu is het wel waar, dat in de voorwaarden geen neutraliteit gefist wordt, doch de inspecteuren wijzen er dan op, dat het „overnemen van de straatstak” door de zending, en de „volledige restitutie”, die men daarvoor verlangt, logisch de neutraliteitsclausule meebrengt. Het eind van de zaak zal dan ook zijn volgens dr Pruis, dat men of gewone gouvernementshospitalen krijgt voor alle landaarden, met voorkeur bij opname voor de rechtbehouders en met de neutraliteitsclausule; of dat de

onderstelde geestelijke overtuigingen worden gedeeld, dan offeren wij liever met die overtuigingen de kunst, dan dat wij om die kunst de overtuigingen behouden.”

Juist.

Maar ik ken er onder de jongeren die dit offer gaarne brengen als ze staan tegenover anders overtuigden, b.v. de roomschen, doch die geen noodzakelijkheid van zulke offerande zien, als ze te doen krijgen met niet-overtuigden, met menschen, die zich om Jezus Christus niet anders bekommeren, dan om de edelen van ons geslacht. Zullen wij nu meedoen aan een zacht protest, als aan Jezus’ „nathekreten” moeder te veel, en zullen wij zwijgen, als aan Maria’s „nathekreten” zoon te weinig eer bewezen wordt en de wezenlijkheid in zijn smart wordt voorbijgezien en gehoond?

Neen, neen, wij pleiten voor geen afzondering, geen negatieve onthouding, geen „raak niet, smak niet, roer niet aan”.

Maar wij pleiten voor nuchterheid, waakzaamheid, rechte verhoudingen, zuiver zien.

En als wij jongeren krijgen, die alles afweten van Eckart en Tauler, van Maeterlinck en Walt Whitman, van Verwey en Jean Lahor, van Van Eeden en Toorop, van Emerson en Verlaine, maar die in hun eigen dogma nog geen muziek hebben gehoord, nog niet den glans hebben gezien, nu dan is daar bij hen geen christelijke aesthetiek, hoogstens een vaag aestheticisme.

Wij mogen dankbaar zijn voor het opwaken der kunstzinnigheid onder onze jongeren. Maar daar is een gevaar van onbedachtzaamheid. Daar zijn al te rappe handen, die een aesthetischen ruiker zetten in een mystieke vaas; maar de bloemen der mystiek zijn van den stengel van het dogma gerukt.

En een bloemruiker leeft niet lang.

En een levensornament verrijkt niet inwendig. En bloemen hooren aan den stengel en die stengel heeft het water noodig niet uit uw leiding, maar uit den sappigen bodem, door God zelf gedrenkt.

K. SCHILDER.

Verbetering. In het voorgaand artikel staat in de noot onder de 2e kolom een verwijzing naar Schleiermacher. Dit moet zijn: Chantepie de la Saussaye. Het mystieke in onze nieuwste letteren enz. In kolom 4, regel 3 v. b. staat: geroep. Lees: oproep.

POPULAIR-WETENSCHAPPELIJKE SCHETSEN.

Aesthetische Christusbeschouwing.

VIII.

(Verslapping van den band aan het dogma).

Zeg ik te veel, als ik het gevaar ducht, dat in onze kringen de drang naar aesthetiek en mystiek, juist wijl hij nog niet algemeen is, bij degenen, die hem voelen, eenzijdig zal gaan worden? En dat men wel vergeten kon, dat, evenals bij Rumsbroec en alle andere roomsche mystieken, zoo ook bij ons altijd moet worden gerekend met de waarschuwing van Dr H. M. v. Nes (die hier zich in zijn beelddpraak aansluit bij Sully Prudhomme), wanneer hij erop wijst, dat de bloemen der mystiek alleen dan geur en kleur behouden, als zij niet worden afgesneden van den stengel des geloofs? En wie begrepen heeft, dat bij zijn christen-naam het dogma niet maar den bijnaam geeft, maar wel degelijk zijn naam als christen, als geloovige bepaalt, die zal hier voor „den stengel des geloofs” veilig in de plaats kunnen stellen: „den stengel der dogmatiek”.

En als zulk een mensch de nonnen ziet, de nonnen, van wie Willem de Mérode dicht:

Is het geen wonder, hoe die teere nonnen,
Die van Gods liefde gansch bevangen waren,
In brandende uren met hontzijden garen
Hun smart borduurden, fel en onbezonnen?

Bleek en ontzenuwd van extaze, wonden
Zij kracht, en voelden weer, in koortsig staren,
Hoe innig zij met God vereenigd waren,
En gloeiend werd het in hun doek gesponnen.

Zij sidderden de lange dagen door
En blikten naar de deur, of hij mocht komen,
En grepen dikwijls naar ’t bezwijkend hart.

Dan schoof een floers hun glazige oogen voor,
Gods zoete waanzin kwam hen overstroomden,

En zij borduurden met bloedrood en zwart.

nu, dan kan hij den Godsdroom van die nonnen als menscheleke gebeurtenis opmerken en haar aanbidding als zielsverschijnsel, als een stukje menschenleven, bezien, maar hij zal zich, als

hij daarbij glimlacht, niet op een glimlach van zoet meeleven, doch op „den glimlach van zijn medelijden” moeten betrapt hebben, wil hij niet als religieuze mensch over zichzelf bezorgd zijn.

Of die bezorgdheid steeds aanwezig is, waar ze er moest zijn? Of daar geen menschen zijn, die den bidstoel aangrijpen, waar die ook staat? Ik meen ze ontmoet te hebben.

Toch worden die menschen door hun eigen leermeesters soms gewaarschuwd.

Heeft niet Fra Angelico, aestheticus als weinigen, geestelijke schoonheid uitgebeeld en met de zachte tinten van zijn mystiek geestelijke schoonheid weergegeven, ook in zijn Christusfiguren? Welnu, Fra Angelico heeft de gevaren der mystiek alleen kunnen overwinnen door de geestelijke leiding van den dogmatischen Thomas Aquinas.

Wie dan in onzen tijd een man als Angelico wil bestudeeren en bij hem wil genieten, die zie hem zelf, niet voorbij. Hij volgde de oogen van den mysticus, den aestheticus. Dan zal hij zien, hoe die oogen den doctor angelicus, den dogmatischen leeraar, zoeken.

Zoo zal de kunstzinnige ziel van de 20e eeuw zich met schaanthe herinneren moeten, dat zij den man der mystiek al te vaak heeft verheerlijkt en hem in zijn aangezicht heeft geprezen ten koste van den dogmaticus, terwijl toch die dogmaticus de leermeester was van de grooten der christelijke mystiek.

En wee onzer, als wij ons eigen dogma onbewust verloochenen, om het uit te ruilen tegen de aesthetische producten van de lieden, die een ander dogma hebben.

Wee onzer nog meer, indien wij ons eigen dogma verloochenen, in onze onvoorwaardelijke bewondering voor de menschen, die absoluut zonder dogma zijn.

Want wie zondigt meer tegen den Christus, dien zij in stralenglans willen zetten, de menschen van een andere overtuiging omtrent hem, of — de lieden zonder overtuiging?

Dr J. R. Slotemaker de Bruine heeft eens in een recensie van een roomsch-aesthetisch werkje¹⁾, waarin warm-gevoelde poëzie en kunst, gevoel, maar ook roomsche overtuiging, roomsch dogma aan ’t woord zijn, gezegd: „Als dit reine kunst, genot slechts kan gemaakt worden, mits ook de

¹⁾ P. Kennink, *Literatuur en leven*, Baarn, 1919, bl. 189, ziet hem om den mond van den dichter.

²⁾ Oscar Haf, *S. J. Liturgische Studien*, Stemmen des Tijds, Mei 1918, bl. 328.

³⁾ v. Nes, a.w. bl. 209.

zendin
cehte,
o zoo
Nat.
liefst
subsi
voora
naren
verple
heer
De
durig
zegt
maar
kerke

De
Juli
zend
in tw
lijke
wijs
dient
gouve
ding
een
Op
hoort
Holla
China
Ov
weide
dat d
drage
linger
de le
Leze
schol
kend
anden
zelf
de ze
hoe
Bo
Bakke
gouve
de vi
schol
sen,
welke
men,
zal,
alleer
de di
uithr
gesla
chr,
drage
reker
derse
kind
van

2.
hann
tentie
sum
P. I.
disc
fael
sum
in A
sequ
sana
Hori
Amst
Post
In
ver
gewe
veere
den
on i
gewe
hadd
van
woor
In
volge
dat
1.
2.
3.
4.
5.
relati
To

van den
de hospi
en mogen
r van die
12 uitgaat
de chris
italen de
en blij

de vrucht
lingswerk
lijk Looge
le duizen
voor den

ze kerken
alen ver
is aan te
eol meer
Javaan-

ooge kos
nde. Na
te in de
belang in
vaardeerd
telijk het
geld komt
geld, hoe
rken aan
es, en de
u. Dit is
opvolger
u, schrijft
en in ge-

noodklok
zendeling
Pruijs het
ongetwij
ren.
drang der
bbenden".
ke ambe
bederven
u is het
eestradeit
wijzen er
taatsank
atie", die
litselsan
zal dan
f gewone
landaar
rechtheb
of dat de

orden ge
ruigingen
e overtui

dit offer
anders.
die geen
en, als ze
met men
et anders
s geslacht
ht protest,
te veel,
thekreten"

en de we
gezien en

zondering
iet, smaak

waakzaam
e afweten
Wall Whit
van Eeden
maar die
hebben ge
n, nu dan
dik, hoog

waken der
Maar daar
Daar zijn
hen ruiker
e bloemen
het dogma

inwendig.
a die stend
ing, maar
f gedrenkt.

HILDER.

rtikel staat
ijzing naar
pie de la
te letteren
oep. Lees:

zending van alle subsidie afstand doet en weer
ochte, werkelijke zendingshospitalen gaat hewen,
o zoo nietig, o zoo duur, maar... zuiver.

Natuurlijk begeert dr Pruijs geen van beiden;
lieft zag hij, dat de regering bij het geven van
subsidie de zending zooveel mogelijk vrijliet, en
vooral er zorg voor droeg, dat aan haar ambte
naren niet het recht werd gegeven zich te laten
verplegen in de hospitalen, maar aan den genees
heer het recht bleef ze op te nemen of te weigeren.

De zending corporaties hebben met hun ge
durig geroep om meer subsidie de meeste schuld,
zegt dr Pruijs; geen schuld van verkeerd bedoelen,
maar van gebrekkig inzicht. Laten de zendinge
kerken zich dit voor gezegd houden!

Ons zendingsonderwijs.

Dr D. Bakker geeft in „De Macedoniër" van
Juli een belangrijk oriënteerend artikel over ons
zendingsonderwijs. Hij onderscheidt dat onderwijs
in twee soorten: de eerste soort omvat de eigen
lijke zendingsscholen, waar gewoon lager onder
wijs wordt gegeven en het Javaansch als voertuig
dient. Deze scholen moeten concurreren met de
gouvernementsscholen; zij staan onder directe lei
ding van den miss. predikant, en vertoonen alzoo
een beslist zendingsscholen karakter.

Op de tweede soort scholen is het Nederlandsch
voertuig bij het onderwijs; dit geldt zowel van de
Hollandsch-Javaansche als van de Hollandsch
Chineesche scholen.

Over de bezwaren tegen beide soorten scholen
weiden wij hier niet uit. Het treft ons allereerst,
dat dr. Bakker de eerste soort scholen wil overge
dragen hebben aan een vereeniging. De zende
lingen worden dan van veel werk ontslagen, en
de leiding wordt aan deskundigen toevertrouwd.
Deze gedachte juichen wij toe. De tweede soort
scholen is reeds zelfstandig, en het gaat uitste
kend; de hand met de zending kan wel op een
andere wijze gelegd worden, dan dat de zending
zelf de scholen onderhoudt en leidt. Hoe ruimer
de zending haar handen heeft voor den hoofddienst,
hoe beter het is.

Bovendien treft het ons in het artikel van dr.
Bakker, dat hij de mogelijkheid onderstelt, dat het
gouvernement zijn subsidie intrekt. Hij ziet zelfs
de vraag onder de oogen, welke van beide soorten
scholen wij in zulk een geval zouden kunnen mis
sen; waarop hij antwoordt: geen van beide; en
welke maatregelen er dan moeten worden geno
men. „Wij hopen echter niet, dat het zoover komen
zal. De zending heeft de christelijke school niet
alleen noodig voor haar propaganda. Dikwijls wordt
de directe waarde van het chr. onderwijs voor de
uitbreiding van het Koninkrijk Gods niet hoog aan
geelagen. Maar het is niet te ontkennen, dat de
chr. school toch wel degelijk vruchten heeft ge
dragen. En al ware dit niet het geval, de onbe
rekenbare indirecte invloed mag niet worden on
derschat. Op de zendingsschool valt voor menig
kind een slagboom weg, die het tevoren scheide
de van alle aanraking met het Evangelie."

KUYPER-BIBLIOGRAFIE.

door

J. C. RULLMANN.

II.

2. Disquisitio historico-theologica, exhibens Jo
hannis Calvini et Johannis à Lasco de Ecclesia Sen
tentiarum inter se compositionem, quam annuente
summo numine, ex auctoritate rectoris magnifici
P. L. Rijke, math. mag., phil. nat. doct., in fac
disc. math. et phys. prof. ord., et nobilissimae
facultatis theologiae decreto, pro Grada Doctoratus,
summisque in Theologia honoribus ac privilegiis,
in Academia Lugduno-Batava, rite et legitime con
sequendis, defendet Abrahamus Kuyper, Masoslu
sanus, die XX mensis Septembris A MDCCCLXII,
Hera III, Hagae comitum apud Martinum Nijhoff.
Amsterdam apud Fredericum Muller. MDCCCLXII.
Post octavo.

In de voorrede op deze dissertatie deelt de schrij
ver mede, dat hij oorspronkelijk voornemens was
geweest op een biografie van à Lasco te promo
veeren. Maar de ernstige ziekte, die hem tien maan
den aan de studie onttrok, en de onmogelijkheid
om in den korten tijd, voor een proefschrift aan
gewezen, het leven van à Lasco te beschrijven,
hadden hem van dit plan doen afzien. Met verlof
van den Groninger Senaat had hij nu uit zijn an
woord op de prijsvraag zijn dissertatie gemaakt.

In tweemaal vijf hoofdstukken wordt achtereen
volgens eerst het gevoelen van Calvin en daarna
dat van à Lasco gegeven:

1. de Ecclesiae origine atque historia;
2. de Ecclesiae notione;
3. de via ac ratione, quibus Ecclesia operatur;
4. Ecclesiae regimen;
5. Ecclesiae erga dissidentes et magistratum relatio.

Tusschen 3 en 4 vindt men voor à Lasco nog

Pandita Djawa.

De pandita djawa is de Inlandsche domine. Ver
schillende zendingen in het buitenland hebben reeds
bekwame Inlanders geordend tot predikant eener
Inlandsche kerk. Ook onze zending is van de wen
schelijkheid, zelfs van de noodzakelijkheid van het
aanstellen van zulke pandita's overtuigd. Op de
Synode van Rotterdam zijn er dan ook deputaten
benoemd om in overleg met de dienaren in Indië
eenige regelen hiervoor vast te stellen.

In „De Macedoniër" van Augustus schrijft ds
van Helsingden van Augustinusga een artikel over
deze regelen. Tevens voert hij een krachtig pleidooi
voor den pandita djawa, en spoort aan tot voort
varen.

Met sympathie hebben wij dit artikel gelezen.
Inderdaad, men kan te voorzichtig zijn, en de
nood is groot. Uit een rapport van den kerkeraad
der Inlandsche gemeente te Solo in 1919 is ge
bleken, dat er voorgangers zijn, die geschikt mo
gen worden geacht voor het ambt van dienaar
des Woords, en er ook kerken zijn, die in staat
zijn zulk een dienaar te bezitten. Nu nog langer
het aanstellen van een pandita djawa tegen te
houden, zou den schijn kunnen geven, dat men
hem niet begeert.

Met de hem eigen geestdrift gaat ds. v. Hels
dingen echter nog verder in zijn verlangens. Wij
moeten ook Javaansche missionaire pandita's
hebben, zoo roept hij uit. Nu, dat het dien kant
uit moet, is wel waarschijnlijk. Doch men kan ook
opeens teveel willen. Wij zouden al dankbaar zijn,
indien het nu eindelijk kwam tot het toepassen
der voorgestelde regelen, zij het met eenige wijzi
gingen. Wellicht blijkt later, dat één der pandita's
bijzonder geschikt is voor bepaalden missionairen
arbeid, en hij kan dan voor dien arbeid worden
afgezonderd. Ons dunkt echter, dat de pandita
djawa zich niet beperken zal tot het werk in de
gemeente, maar ook uitbreiding zoeken zal, en dan
treedt hij missionair op.

J. D. WIELENGA.

PERS-SCHOUW.

Vreeselijke leer.

In het „Tijdschrift voor Zedekunde" bespreekt
volgens de „N. R. CL." Dr J. Koekebakker een
enquête onlangs door den heer Kees Meyer ge
houden naar aanleiding van een uiting in een too
neelstuk van Clemence Dane:

„Als uw levensvoorwaarden slecht zijn, is het
uw plicht, ten spijt van alle protesten, uw plicht,
al schaadt gij daardoor wie u na zijn en al bloedt
uw hart daaronder, is het uw plicht te zorgen,
dat die voorwaarden veranderen. Verbieden uw
wetten dit, dan moet gij uw wetten veranderen;
verbiedt uw hart het, dan moet gij uw hart ver
anderen; en als uw God het u verbiedt, dan
moet gij uw God veranderen."

De redacteur van „Het Nieuwe Leven" heeft
enkele schrijvers en schrijfsters naar hun oordeel
gevraagd over bovenstaande uitspraak.

Hijzelf ziet erin een conflict tusschen liefde
en medelijden en kiest voor de eerste.

J. Keulen is kort en zakelijk. Hij bewijst „uit

een afzonderlijk hoofdstuk, getiteld: Ecclesiae socii.
Zijn conclusie val Kuyper samen in de eerste
stelling achter zijn proefschrift: Discrimen Calvini
inter Lascique de Ecclesia sententiam in eo maxime
cernitur, quod Iudaismi vestigia, quae in Romana
Ecclesia supererant, ille plerumque retinuerit, hic
contra funditus expellere conatus sit.

Op twee plaatsen vinden we in dit proefschrift
melding gemaakt van Calvijn's gevoelen aangaande
de kerk als onze moeder (blz. 14 en 26),
woorden, die Kuyper ook was tegengekomen in The
Heir of Redclyffe, de roman, die mee zijn
bekeering bewerkte (Confidentie, blz. 43), en
waardoor herstelling van een kerk, die ons tot een
moeder kon wezen, zijn levensdoel werd.

Merkwaardig is nog de 12e stelling achter deze
dissertatie. Ze luidt aldus:

„Spiritus sanctum personam esse immérito hodie
a plerisque negatur."

Hieruit zou men licht opmaken, dat Kuyper toen
reeds de persoonlijkheid van den H. Geest beleed.
In z'n later college dictaat, De Deo I, blz. 175, deelt
hij echter mede, dat dit allerminst het geval was.
Hij bedeede hier volstrekt niet te zeggen, dat de
H. G. met den Vader en den Zoon waarachtig en
eeuwig God is; maar zijn redeneering was aldus:
God is Geest, en Hij is heilig; dus is God een
Heilige Geest.

Zoo had Prof. Scholten geredeneerd in zijn „Leer
der Hervormde Kerk". En zoo, onder Scholten's
inspiratie, verdedigde nu ook Kuyper de stelling:
„De Heilige Geest is een persoon."

Scholten's invloed op den jongen Kuyper is ook
in andere opzichten onmiskenbaar. Zelfs de ge
laatsuitdrukking van Kuyper herinnert aan die van
Scholten, men zie slechts Scholten's portret, ge
plaatst voor zijn „Leer der Hervormde Kerk". Ook
de stijl vertoont overeenkomst, met name in den
streng-logischen betoogtrant. En al heeft Kuyper
nooit het God en mensch vereenigend monisme
van Scholten geheel aanvaard, toch is hij er tijde

eigen levenservaren, dat hij in drieërlei opzicht
letterlijk het door Clemence Dane uitgesproken
gebed heeft opgevolgd. Hij veranderde zijn levens
voorwaarden, toen het ambt van predikant een
belemmering werd voor den groei van zijn gees
telijk leven. Hij veranderde zijn hart, door meer
dan eens een nobel vrouwenhart diep en pijnlijk
te wonden, en een nieuwe liefde te aanvaarden.
Hij veranderde zijn God, door zich in den loop
der jaren een godsvoorstelling eigen te maken,
die volgens een vrijzinnig predikant vrijwel gelijk
staat met godloochening.

Schoonmaekers gaat tegen de levensleer, door
Clemence Dane verkondigd, in. Wat zij zegt, is
voor hem „juist", en toch niet „waar". Hij wijst
op Nietzsche. Die leert wel „zuivere liefde gaat
boven medelijden uit". Maar die zuivere liefde
is dan uiteindelijk te bepalen als een bepaalde
vorm van „den heroïsch-wil, onder te gaan".

H. G. Cannegieter zegt: „Ik ben het volkomen
eens met de uitspraak van Clemence Dane. Elke
persoonlijkheid is natuurmoedwendig aan haar eigen
bepaalde levensvoorwaarden gebonden, gelijk een
visch aan het water...". „Lechter is 's menschen
noodlot, dat hij zijn eigen levensvoorwaarden niet
kent en goeddeels zelfs niet kan kennen...". Hij
licht dit dan toe, en verklaart het leven als een
slingering tusschen beter en slechter. Kiest hij
voor dit, dan blijft hij aan den anderen kant
weet te verliezen, zoodat nieuwe keuze noodig
wordt. En dan volgt deze conclusie: „De eenige
werkelijk onmisbare levensvoorwaarde voor den
mensch dunkt mij daarom ten slotte het uit strijd
en ontgoocheling geboren besef, dat de uiterlijke
levensvoorwaarden tamelijk bijkomstig, zoo niet ge
heel onverschillig zijn voor den groei en 't geluk
van de ziel. Wie in dit besef een autogene bron
verademing heeft ontleedt, zal onder geen enkele
huid stikken."

En eindelijk het antwoord van Joh. de Meester:
„Als kleine jongen woonde ik in een kleine stad
en verlangde naar den tijd dat ik, zonder de andere
zuster en broers met mijne moeder, die weduwe
was, alleen zou wonen in een nog stiller dorp:
van Harderwijk zou zijn verhuisd naar het Ermelo
van vóór 1870! Sedert dertig jaar woon ik als
vrijwel fortuinloos hutsvader en als dagbladschrij
ver te... Rotterdam. Het reikhalzen naar de
kalme van buiten heb ik soms in verband gebracht
met literaire verwachtingen of illusies. Ik heb
het vermogen weg te dringen, doordat ik wist,
dat niet de drang om meer en beter! — boeken
te schrijven, doch de afkeer van dit stadsbestaan
de grond was van zulk hunkeren. Niettemin viel het
vervullen van den gezinsplicht me dikwijls zwaar.
Mijn levensvoorwaarden waren om de woorden van
miss Dane te gebruiken, dus slecht. Doch ik voel
me er niet door gestikt. In plaats van te zijn
vergaan, ben ik gegroeid tot levenshersting, daar
ik uit de aanvaarding van die levensvoorwaarden
gewonnen heb, wat me nu stellig het liefst is,
datgeen waarom ik het leven aanvaardde..."

Als uw God het u verbiedt, dan moet gij uw
God veranderen.

Aldus Clemence Dane.

Vreeselijke uitspraak.

En tot wat wrede konsekwenties die leer leidt,
toont vooral de onbeschaamde bekentenis van J.
van Keulen.

Beroepskeuze.

Ook in onze kringen wordt al meer de aandacht
op dit onderwerp gevestigd.

lijk door geboeid geweest (zie: Prof. Dr W. J.
Aalders, in Onze Eeuw, Augustus 1921, blz.
187 en 188, en Overdruk Uitgave, blz. 6 en 7).

Bijzonder echter heeft Scholten de studie van
kerk en dogma bij Kuyper aangewakkerd. In dit
verband zij ook verwezen naar de treffende opmer
king van Allard Pierson, Oudere Tijdgenooten,
blz. 200: „Voor de kennis van het zeer weinig
principiële verband tusschen Reveil en Orthodoxie,
blijft J. H. Scholten's voorrede voor de eerste uit
gave van zijn Leer der Hervormde Kerk
(1847) het klassieke geschrift. Zonder die voor
rede van Dr Scholten ware Dr Kuyper
wellicht nooit geboren. Er moest, na die
voorrede, iemand komen, die ernst maakte met
hetgeen, waarvan juist die voorrede had aange
toond, dat het Reveil er op het willekeurigst mee
te werk ging."

Pierson doelde hier blijkbaar op deze woorden
uit Scholten's voorrede (blz. VI): „Wij achten de
historische studie der Gereformeerde dogmatiek van
het uiterste belang... in het bijzonder voor jeug
dige beoefenaars der Godgeleerdheid, die het oude
supranaturalisme en rationalisme moede, eene ho
gere opvatting des Christendoms verlangen, en die
in dagen als de onze zoo licht gevaar loopen den
schijn voor het wezen te huldigen en voor gere
formeerd te houden wat of in beginsel ongerefor
meerd is, of ten hoogste als een tijdelijke vorm
behoort aangemerkt te worden, waarin zich het
gereformeerde beginsel in den aanvang der Refor
matie geopenbaard heeft."

Wat eindelijk de wetenschappelijke betekenis van
Kuyper's proefschrift betreft, vergunne men ons nog
deze uitspraak van Prof. Dr M. A. Goosen te
citeeren: „De dissertatie van dr A. Kuyper over
het verschillend kerkbegrip van Calvin en à Lasco
blijft hare volle waarde behouden" (Geloof en
Vrijheid, 1894, blz. 562).